

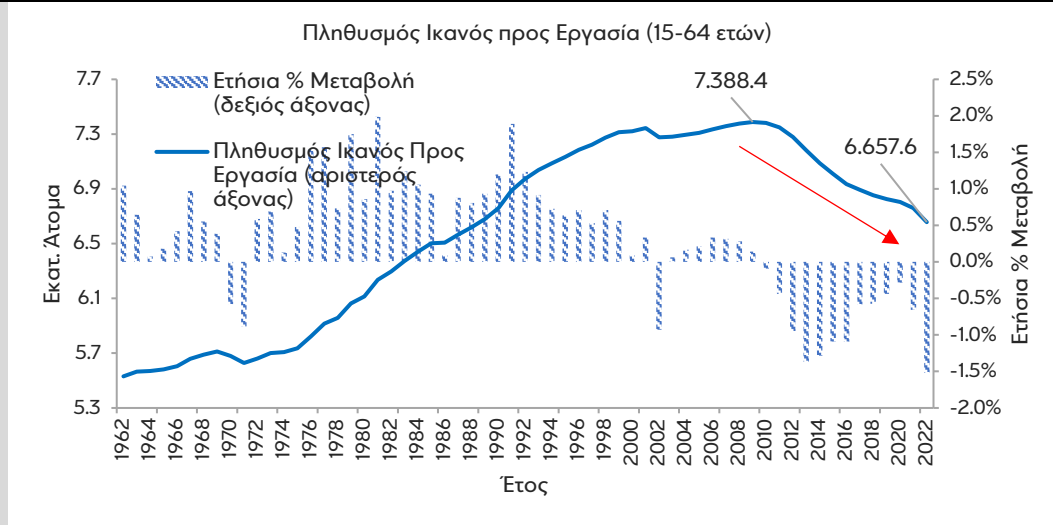
7 ΗΜΕΡΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

12 Απριλίου 2023, Τεύχος 459

Επιβραδύνεται αλλά παραμένει το brain drain – Κλειδί οι επενδύσεις για να μεταστραφεί σε brain gain

Αναμφισβήτητα, η πολυετής κρίση χρέους της περασμένης δεκαετίας επηρέασε εντόνως αρνητικά τις παραγωγικές δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας, οδηγώντας στη μείωση όχι μόνο του παραγόμενου αλλά και του δυνητικού προϊόντος. Συγκεκριμένα, από το 2010 μέχρι το 2021, οι επενδύσεις παγίων ήταν διαρκώς χαμηλότερες από τις αντίστοιχες αποσβέσεις, συντελώντας στη συρρίκνωση του φυσικού κεφαλαίου κατά €94,8 δισεκ. σε τρέχουσες τιμές.¹ Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τη μακροοικονομική βάση δεδομένων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (AMECO, έκδοση Νοε-22), το 2021 η παραγωγικότητα των συντελεστών της παραγωγής (Total Factor Productivity) ήταν μικρότερη κατά 21,1% σε σύγκριση με την κορυφή του 2007. Τέλος, σε ό,τι αφορά τον πληθυσμό ικανό προς εργασία (ηλικιακή ομάδα 15-64 ετών), από τα 7,4 εκατ. το 2009 μειώθηκε στα 6,7 εκατ. το 2022 (βλέπε Σχήμα 1).

Σχήμα 1: Ελλάδα – Πληθυσμός Ικανός προς Εργασία (15-64 ετών)

Πηγή: Eurostat, Eurobank Research.

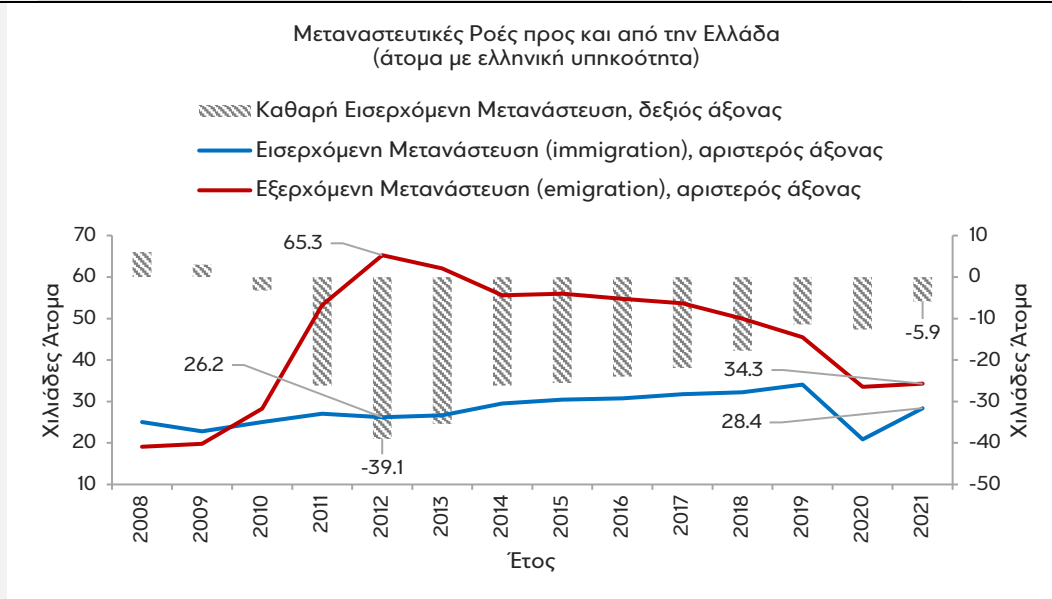
¹ Ο εν λόγω υπολογισμός βασίζεται σε στοιχεία των τριμηνιαίων μη χρηματοοικονομικών λογαριασμών θεσμικών τομέων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ). Για μια εμπειριστατωμένη ανάλυση αναφορικά με τις προοπτικές ανάκτησης των απωλειών, σε όρους φυσικού κεφαλαίου και όχι μόνο, της κρίσης χρέους, βλέπε Καραβίας Φ. και Αναστασιάτος Τ. (2022), “Το Αναδυόμενο Μοντέλο Ανάπτυξης της Ελληνικής Οικονομίας: 5 Βασικοί Πυλώνες, Μεγάλα Επενδυτικά Έργα και η Συνεισφορά τους στο ΑΕΠ”, Οικονομία και Αγορές, Δεκέμβριος 2022, Eurobank Research (<https://www.eurobank.gr/el/omilos/oikonomikes-analuseis/oikonomiki-epitheorisi/economy-and-markets-12-12-22>).

Συγγραφείς

Στυλιανός Γ. Γώγος, PhD
Ερευνητής Οικονομολόγος
sgogos@eurobank.gr

Η μείωση του πληθυσμού ικανού προς εργασία τα τελευταία 13 χρόνια, πέραν άλλων σημαντικών παραγόντων όπως ο χαμηλός ρυθμός γεννητικότητας, συνδέεται και με τη μετανάστευση Ελλήνων και Ελληνίδων στο εξωτερικό κατά τη διάρκεια της κρίσης χρέους (μεγάλη ύφεση και μεγάλη στασιμότητα), μια εξέλιξη που είναι ευρέως γνωστή στον δημόσιο διάλογο ως εκροή ανθρώπινου κεφαλαίου (brain drain).

Σχήμα 2: Ελλάδα – Μεταναστευτικές Ροές προς και από την Ελλάδα των Ατόμων με Ελληνική Υπηκοότητα

Πηγή: Eurostat, Eurobank Research.

Σημείωση: ως καθαρή εισερχόμενη μετανάστευση ορίζουμε τη διαφορά ανάμεσα στην εισερχόμενη μετανάστευση και στην εξερχόμενη μετανάστευση.

Στο Σχήμα 2 παραθέτουμε στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat), αναφορικά με τις μεταναστευτικές ροές προς και από την Ελλάδα των ατόμων με ελληνική υπηκοότητα (τα εν λόγω στοιχεία είναι ενδεικτικά του brain drain περιέχοντας ωστόσο το σύνολο των ηλικιακών ομάδων).² Παρατηρούμε τα εξής:

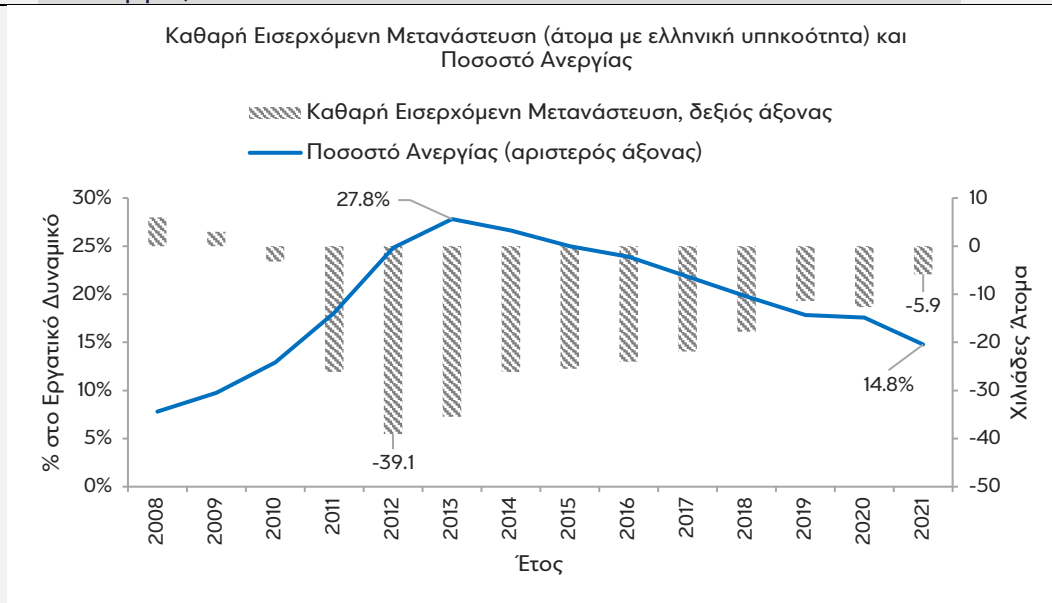
- Από το 2010 μέχρι το 2021, η εξερχόμενη μετανάστευση από την Ελλάδα των ατόμων με ελληνική υπηκοότητα (όλων των ηλικιών) ήταν διαρκώς υψηλότερη από την αντίστοιχη εισερχόμενη μετανάστευση προς την Ελλάδα. Σωρευτικά, η εξερχόμενη μετανάστευση ανήλθε στα 592,2 χιλ. άτομα και η εισερχόμενη στα 342,9 χιλ. άτομα. Ως εκ τούτου, το μεταναστευτικό ισοζύγιο των ατόμων με ελληνική υπηκοότητα (καθαρή εισερχόμενη μετανάστευση) διαμορφώθηκε στα -249,2 χιλ. άτομα.
- Η καθαρή μεταναστευτική εκροή των ατόμων με ελληνική υπηκοότητα σταδιακά φθίνει. Από τα 39,1 χιλ άτομα το 2012 μειώθηκε στα 5,9 χιλ. άτομα το 2021 (δεύτερος μικρότερος ρυθμός). Το εν

² Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, η εισερχόμενη μετανάστευση (immigration) ορίζεται ως η ενέργεια με την οποία ένα πρόσωπο επιλέγει ως συνήθη τόπο διαμονής και εγκαθίσταται στη χώρα για μια περίοδο, η οποία είναι, ή αναμένεται να είναι, δώδεκα μήνες τουλάχιστον, ενώ προηγουμένως ο συνήθης τόπος διαμονής του ήταν σε άλλη χώρα. Η εξερχόμενη μετανάστευση (emigration) ορίζεται ως η ενέργεια με την οποία ένα πρόσωπο, το οποίο είχε προηγουμένως το συνήθη τόπο διαμονής του στη χώρα, παύει να έχει το συνήθη τόπο διαμονής του στη χώρα για μια περίοδο η οποία είναι, ή αναμένεται να είναι, δώδεκα μήνες τουλάχιστον.

λόγω αποτέλεσμα εξηγείται σε έναν βαθμό από τις καλύτερες προοπτικές που εμφανίζει σήμερα η ελληνική οικονομία σε σχέση με την προηγούμενη δεκαετία. Παρατηρούμε ότι καθαρή μεταναστευτική εκροή των ατόμων με ελληνική υπηκοότητα κορυφώθηκε κατά τη διάρκεια των ετών της μεγάλης ύφεσης στην Ελλάδα και διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα κατά τη διάρκεια των ετών της μεγάλης στασιμότητας. Το 2021 παρότι η οικονομία ανέκαμψε απότομα από την ύφεση που προκάλεσε η πανδημία, η καθαρή μεταναστευτική ροή παρέμεινε αρνητική (εκροή), αποτέλεσμα που φανερώνει ότι εξακολουθούν να υφίστανται δομικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας που εμποδίζουν την αντιστροφή του φαινομένου.

- Όσο βελτιώνονται οι προοπτικές που εμφανίζει η ελληνική οικονομία, όσο μειώνεται η αβεβαιότητα και η ανεργία (βλέπε Σχήμα 3), όσο δημιουργούνται προϋποθέσεις για αύξηση των επενδύσεων και εξασφάλισης περισσότερων και καλύτερα αμειβομένων θέσεων εργασίας, τόσο αυξάνεται η πιθανότητα η καθαρή μεταναστευτική εκροή των τελευταίων 12 ετών να μετατραπεί σε εισροή (brain gain) με ευεργετικές επιδράσεις για την οικονομία και το κοινωνικό σύνολο.

Σχήμα 3: Ελλάδα – Καθαρή Εισερχόμενη Μετανάστευση των Ατόμων με Ελληνική Υπηκοότητα και Ποσοστό Ανεργίας

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat, Eurobank Research.

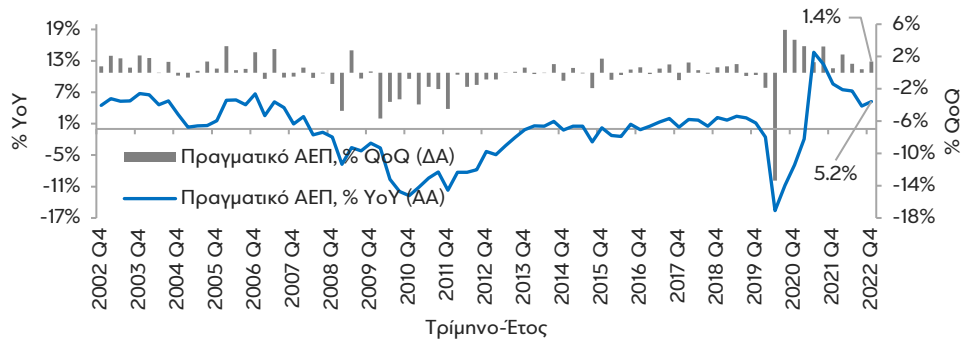
Σημείωση: ως καθαρή εισερχόμενη μετανάστευση ορίζουμε τη διαφορά ανάμεσα στην εισερχόμενη μετανάστευση και στην εξερχόμενη μετανάστευση.

Πίνακας Α1: Βασικά Μακροοικονομικά Μεγέθη της Ελληνικής Οικονομίας

Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (εποχικά διορθωμένα στοιχεία)

Το 4^ο τρίμηνο 2022 η ετήσια μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ ήταν +5,2% YoY (+4,4% YoY το Q3 2022 και +8,6% YoY το Q4 2021) και η αντίστοιχη τριμηνιαία μεταβολή ήταν +1,4% QoQ (+0,4% QoQ το Q3 2022 και +0,5% QoQ το Q4 2021)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβ-2023: 2023 +1,2%, 2024 +2,2%

ΑΕΠ (% YoY, % QoQ)

Περίοδος: Q4 2002–Q4 2022

Στοιχεία: τριμηνιαία

Μέσος Όρος: -0,1%

Διάμεσος: +0,6%

Μέγιστο: +14,6% (Q2 2021)

Ελάχιστο: -15,6% (Q2 2020)

AA = αριστερός άξονας

ΔΑ = δεξιός άξονας

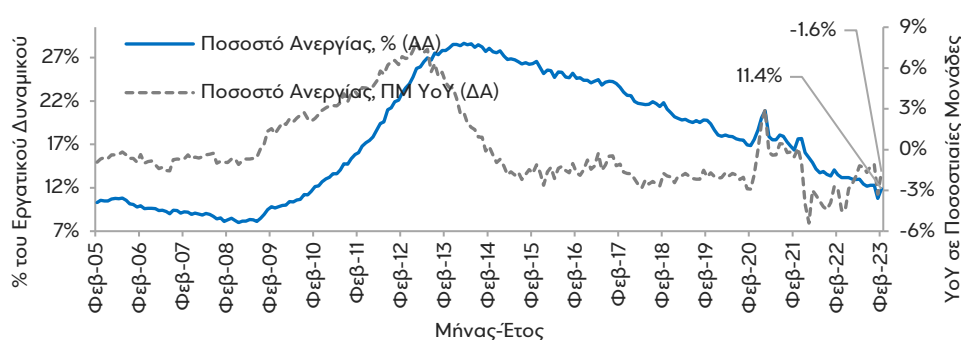
Δημοσίευση: 7/3/2023 (προσωρινά στοιχεία)

Επομ. δημ.: 7/6/2023

Ποσοστό Ανεργίας (εποχικά διορθωμένα στοιχεία)

Τον Φεβρουάριο 2023 το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 11,4% (10,3% τον Ιανουάριο 2023 και 13,0% τον Φεβρουάριο 2022) και το αντίστοιχο μέσο ετήσιο μέγεθος (μέσος όρος 12 μηνών) ήταν στο 12,0% (12,2% τον Ιανουάριο 2023 και 14,3% τον Φεβρουάριο 2022)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Νοε-2022: 2023 12,6%, 2024 12,1%

Ποσοστό Ανεργίας (%)

Περίοδος: 2/2005-2/2023

Στοιχεία: μηνιαία

Μέσος Όρος: 17,1%

Διάμεσος: 17,1%

Μέγιστο: 28,1% (7/2013)

Ελάχιστο: 7,5% (5/2008)

AA = αριστερός άξονας

ΔΑ = δεξιός άξονας

ΠΜ = ποσοστ, μοναδ,

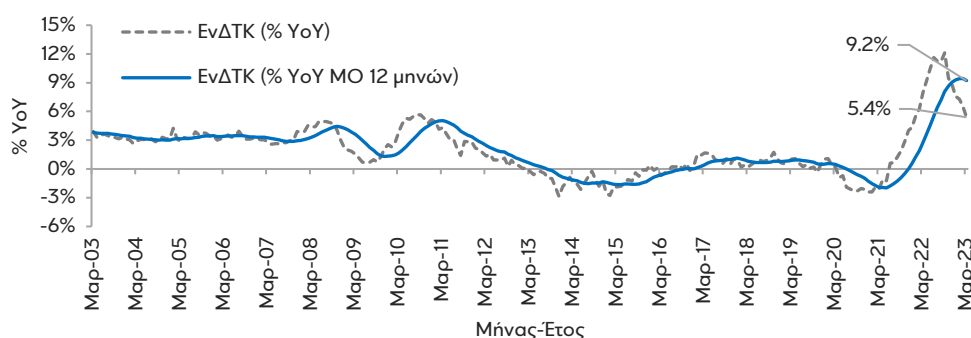
Δημοσίευση: 31/3/2023

Επομ. δημ.: 3/5/2023

Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή

Τον Μάρτιο 2023 η ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ ήταν +5,4% YoY (+6,5% YoY τον Φεβρουάριο 2023 και +8,0% YoY τον Μάρτιο 2022)) και η αντίστοιχη μέση ετήσια μεταβολή (μέσος όρος 12 μηνών) ήταν 9,2% YoY (9,4% YoY τον Φεβρουάριο 2023 και 2,7% YoY τον Μάρτιο 2022)

Προβλέψεις για το σύνολο του έτους – Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φεβ-2023: 2023 +4,5%, 2024 +2,4%

ΕνΔΤΚ (% YoY)

Περίοδος: 3/2003-3/2023

Στοιχεία: μηνιαία

Μέσος Όρος: +2,0%

Διάμεσος: +1,6%

Μέγιστο: +12,1% (9/2022)

Ελάχιστο: -2,9% (11/2013)

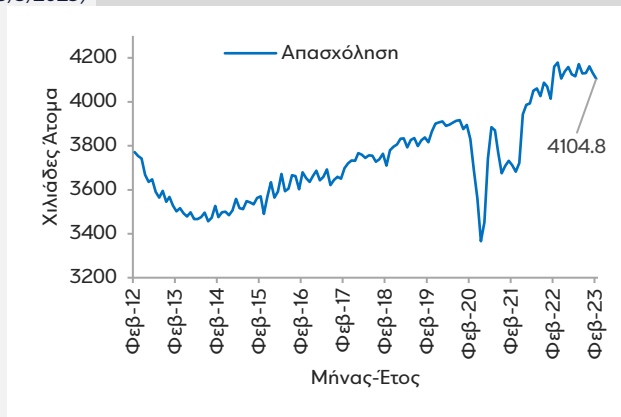
Δημοσίευση: 10/4/2023

Επομ. δημ.: 10/5/2023

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission), Eurobank Research.

Πίνακας Α2: Δείκτες Οικονομικής Συγκυρίας και Προσδοκιών (υψηλής συχνότητας) της Ελληνικής Οικονομίας

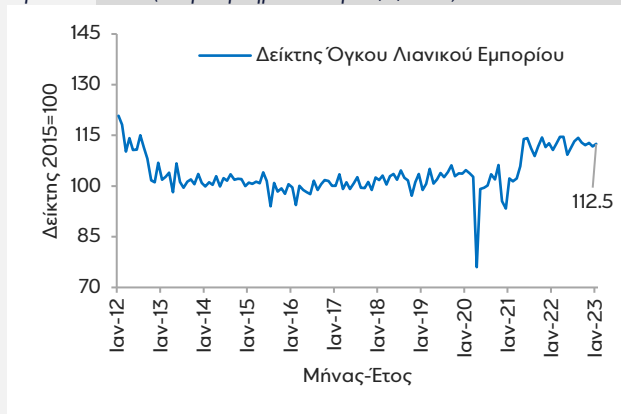
Απασχόληση (σύνολο οικονομίας): -1,3% YoY τον Φεβ-23 από +2,9% YoY τον Ιαν-23, +4,0% YoY την περίοδο Μαρ-22 – Φεβ-23 (12Μ) από +8,3% YoY την περίοδο Μαρ-21 – Φεβ-22 (επόμενη δημοσίευση: 3/5/2023)

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος: 106,8 ΜΔ τον Μαρ-23, -0,8 ΜΔ MoM και -4,7 ΜΔ YoY τον Μαρ-23 από +1,7 ΜΔ MoM και -6,3 YoY ΜΔ τον Φεβ-23 (επόμενη δημοσίευση: 27/4/2023)

Δείκτης Όγκου Λιανικού Εμπορίου: +0,7% MoM και +1,6% YoY τον Ιαν-23 από -0,9% MoM και -0,8% YoY τον Δεκ-22, +2,5% YoY την περίοδο Φεβ-22 – Ιαν-23 (12Μ) από +11,3% YoY την περίοδο Φεβ-21 – Ιαν-22 (επόμενη δημοσίευση: 28/4/2023)

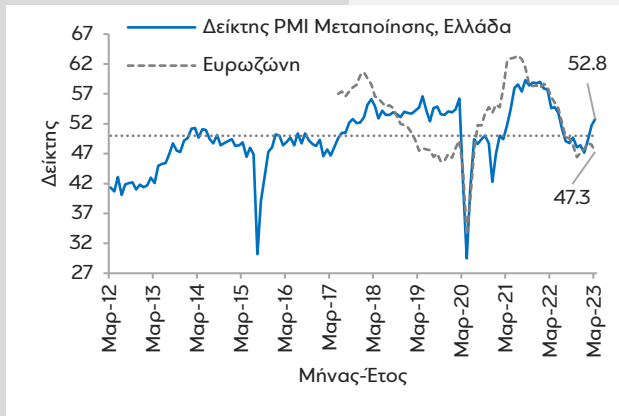
Δείκτης Εμπιστοσύνης Καταναλωτή: -41,1 ΜΔ τον Μαρ-23, +6,3 ΜΔ MoM και +10,3 ΜΔ YoY τον Μαρ-23 από -6,0 ΜΔ MoM και -8,5 YoY ΜΔ τον Φεβ-23 (επόμενη δημοσίευση: 27/4/2023)

Δείκτης Παραγωγής Μεταποίησης: +1,9% MoM και +6,9% YoY τον Φεβ-23 από +0,9% MoM και +9,1% YoY τον Ιαν-23, +4,8% YoY την περίοδο Μαρ-22 – Φεβ-23 (12Μ) από +9,5% YoY την περίοδο Μαρ-21 – Φεβ-22 (επόμενη δημοσίευση: 10/5/2023)

Δείκτης PMI Μεταποίησης: 52,8 ΜΔ τον Μαρ-23, +1,1 ΜΔ MoM και -1,8 ΜΔ YoY τον Μαρ-23 από +2,5 ΜΔ MoM και -6,1 ΜΔ YoY τον Φεβ-23 (επόμενη δημοσίευση: 2/5/2023)

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ), Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ), S&P Global, Eurobank Research.
Σημείωση: ως ΜΔ ορίζουμε τις μονάδες δείκτη και ως MoM και YoY τη μηνιαία και την ετήσια μεταβολή αντίστοιχα.

Ομάδα Ανάλυσης και Έρευνας

Δρ. Τάσος Αναστασάτος | Επικεφαλής Οικονομολόγος Ομίλου Eurobank
tanastasatos@eurobank.gr | + 30 214 40 59 706

Μιχαήλ Βασιλειάδης
Ερευνητής Οικονομολόγος
mvasileiadis@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 709

Δρ. Στυλιανός Γώγος
Ερευνητής Οικονομολόγος
sgogos@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 456

Δρ. Δημήτριος Ξαδάκτυλος
Οικονομικός Αναλυτής
v-dexadakylos@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 449

Μαρία Κασόλα
Ερευνήτρια Οικονομολόγος
mkasola@eurobank.gr
+ 30 210 40 63 453

Παρασκευή Πετροπούλου
Ανώτερη Οικονομολόγος
ppetroπουλου@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 455

Δρ. Θεόδωρος Ράπανος
Ερευνητής Οικονομολόγος
trapanos@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 711

Δρ. Θεόδωρος Σταματίου
Ανώτερος Οικονομολόγος
tstamatiou@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 708

Περισσότερες εκδόσεις μας διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση που ακολουθεί: <https://www.eurobank.gr/en/group/economic-research>
Εγγραφείτε ηλεκτρονικά, σε: <https://www.eurobank.gr/el/omilos/oikonomikes-analuseis/forma-ekdilosis-endiaperontos>
Ακολουθήστε μας στο **Twitter**: https://twitter.com/Eurobank_Group
Ακολουθήστε μας στο **LinkedIn**: <https://www.linkedin.com/company/eurobank>

DISCLAIMER

This report has been issued by Eurobank S.A. ("Eurobank") and may not be reproduced in any manner or provided to any other person. Each person that receives a copy by acceptance thereof represents and agrees that it will not distribute or provide it to any other person. This report is not an offer to buy or sell or a solicitation of an offer to buy or sell the securities mentioned herein. Eurobank and others associated with it may have positions in, and may effect transactions in securities of companies mentioned herein and may also perform or seek to perform investment banking services for those companies. The investments discussed in this report may be unsuitable for investors, depending on the specific investment objectives and financial position. The information contained herein is for informative purposes only and has been obtained from sources believed to be reliable but it has not been verified by Eurobank. The opinions expressed herein may not necessarily coincide with those of any member of Eurobank. No representation or warranty (express or implied) is made as to the accuracy, completeness, correctness, timeliness or fairness of the information or opinions herein, all of which are subject to change without notice. No responsibility or liability whatsoever or howsoever arising is accepted in relation to the contents hereof by Eurobank or any of its directors, officers or employees. Any articles, studies, comments etc. reflect solely the views of their author. Any unsigned notes are deemed to have been produced by the editorial team. Any articles, studies, comments etc. that are signed by members of the editorial team express the personal views of their author.

